

Probațiunea presentențială în Republica Moldova Raport de cercetare

Noiembrie 2016

I. Introducere

Cercetarea care a făcut obiectul prezentului raport s-a desfășurat în cadrul proiectului „Sprijin acordat sistemelor de executare, probațiune și reabilitare în Moldova” (EUTAP 4) în cursul unei misiuni de evaluare a calității și utilității referatelor presentențiale ¹ întocmite de către birourile de probațiune din Republica Moldova, în vederea creșterii gradului de utilizare a acestora în procesul de individualizare a pedepselor de către judecători.

Cercetarea a fost realizată de către Gabriel Oancea, șef al Serviciului de Probațiune București, cu sprijinul doamnei Raisa Botezatu, fost judecător la Curtea Supremă a Republicii Moldova, ambii contractați ca experți în cadrul proiectului EUTAP 4.

De asemenea, activitățile din cadrul proiectului au beneficiat de suportul oferit de către Inspectoratul Național de Probațiune (INP). Și-a adus, de asemenea, contribuția și Consiliul Superior al Magistraturii din Republica Moldova, care a sprijinit realizarea anumitor acțiuni din cadrul misiunii experților.

La baza demersului nostru s-au aflat o serie de date statistice care relevă o **insuficientă utilizare de către judecători a referatelor de evaluare**, studiul nostru având ca obiectiv să evidențieze **motivele** care stau la baza acestei situații de fapt și de a formula, pe baza datelor obținute propuneri și **recomandări**, în vederea **îmbunătățirii colaborării dintre birourile de probațiune și instanțele de judecată** în materia probațiunii presentențiale.

¹ În cadrul acestui raport vom utiliza atât termenul de *referat presentențial* cât și pe acela de *referat de evaluare*, termenii fiind echivalenți, utilizați deopotrivă în practica sistemului de probațiune din Republica Moldova.

II. Metodologia utilizată în cadrul cercetării

Având în vedere complexitatea subiectului supus investigației, apreciem că o cercetare bazată atât pe metode cantitative, cât și calitative este de natură a ne oferi o serie de rezultate pertinente.

În acest sens, am utilizat **metoda cantitativă a chestionarului**, fiind proiectat și aplicat judecătorilor din Republica Moldova un chestionar de evaluare (Anexa 1), a percepției acestora în raport cu calitatea activităților specifice probațiunii prezentențiale, a vizibilității activităților derulate de către birourile de probațiune precum și a colaborării dintre instanțe și aceste birouri.

Referitor la **metodele calitative** utilizate, acestea au fost:

- **Analiză documentară**, fiind studiate următoarele documente:
 - o raportările statistice cu privire la numărul de referate prezentențiale în anul 2015 și în primul semestru al anului 2016,
 - o Buletinele privind analiza cantitativă și calitativă a referatelor de evaluare realizate de către INP pentru perioada 2014-2016
 - o un număr de 20 de referate pre-sentențiale puse la dispoziție de către INP. Precizăm faptul că singurul criteriu care a stat la baza selecției acestor referate de evaluare a fost acela al calității, aceste referate fiind considerate ca întrunind condițiile de calitate impuse în cadrul sistemului de probațiune din Republica Moldova
 - o Au fost analizate actele normative relevante în materia redactării referatelor de evaluare, respectiv Codul de Procedură Penală al Republicii Moldova; Legea nr. 8/2008 cu privire la probațiune; Ordinul nr. 560/2008 al Ministerului Justiției cu privire la aprobarea condițiilor și formei contractului de acordare a asistenței psihosociale persoanelor liberate din locurile de detenție și a regulilor privind modul de întocmire a referatului pre-sentențial de evaluare a personalității; Instrucțiunea cu privire la organizarea activităților de probațiune sentințială și post-penitenciară în privința condamnaților adulți și minori (Aprobată prin ordinul șefului Oficiului Central de Probațiune nr. 168/30.12.2013)
 - o A fost realizată o analiză a literaturii de specialitate, respectiv a capitolelor *Implementarea probațiunii pre-sentențiale*, capitol publicat în lucrarea *Alternative la detenție*, coord. Victor Zaharia, Vladimir Popa, Vasile Rotaru (et. alt.), Ed. Helmax-Exim, Chișinău, 2009) și *Probațiunea prezentențială*, capitol publicat în lucrarea *Manualul consilierului de probațiune*, coord. Victor Zaharia, Hans-Gunnar Stey, Vladimir Popa, Vitalie Popa, Ed. Cu drag, Chișinău, 2011

- **Focus-grup.** Au fost organizate patru focus-grupuri cu judecători și consilieri de probațiune, după cum urmează:
 - Două focus grupuri cu judecători, organizate la Chișinău (07.09.2016) respectiv Bălți (09.09.2016). În cadrul acestor focus-grupuri au fost prezentate o serie de modele de bune practici din România în ceea ce privește colaborarea dintre instanțele de judecată și birourile de probațiune și au fost abordate o serie de aspecte legate de percepția judecătorilor cu privire la colaborarea cu birourile de probațiune.
 - Două focus-grupuri cu consilieri de probațiune, organizate la Chișinău (24.10.2016), respectiv Orhei (26.10.2016). În cadrul acestor focus-grupuri au fost prezentate și analizate rezultatele chestionarului aplicat judecătorilor. De asemenea, au fost clarificate o serie de aspecte legate de practica în materia întocmirii referatelor presentențiale și explorată perspectiva practicienilor în privința cooperării cu instanțele de judecată.

- **Practica observată,** fiind însoțit un consilier de probațiune în teren cu ocazia vizitelor la domiciliul persoanelor evaluate în vederea colectării datelor necesare întocmirii referatului presentențial.

III. Analiza rezultatelor

Instituția referatului de evaluare face obiectul mai multor reglementări legale. Conform art. 475 alin. 3 din Codul de Procedură Penală (CPP) în stabilirea circumstanțelor personale privind minorii cercetați penal, organul de urmărire penală dispune întocmirea unui referat de evaluare psihosocială a minorului. Acest referat de evaluare are un caracter obligatoriu (art. 8 alin. 3 din Legea nr. 8/2008) în toate cauzele penale care privesc minori.

Per a contrario, în cazurile care privesc majori referatul de evaluare are un caracter facultativ, acesta putând fi solicitat de către organele de urmărire penală, procuror sau instanța de judecată, atunci când acestea apreciază că informațiile cuprinse în referatul de evaluare pot fi utile în cadrul procedurilor judiciare.

Analizând dinamica solicitărilor de referate de evaluare aferente anului 2015 și primului semestru al anului 2016 remarcăm însă o preponderență a solicitărilor de evaluare în cauzele cu minori după cum urmează:

Anul	Referate solicitate pentru minori	Referate solicitate pentru adulți	Referate solicitate de către poliție	Referate solicitate de către parchet	Referate solicitate de către instanța de judecată	Referate întocmite la solicitarea instanței
2015	858	282	363	755	22	11
Sem. I 2016	477	144	220	396	5	4

O serie de informații preliminare cu privire la posibilele explicații cu privire la **lipsa caracterului substanțial al colaborării dintre birourile de probațiune și instanța de judecată** aveau să fie furnizate în cadrul celor două focus-grupuri organizate cu judecătorii.

Cel mai probabil, referatele de evaluare care apar a fi solicitate de către instanțele de judecată au fost solicitate în acele cauze în care, pe parcursul urmăririi penale, organele de urmărire penală sau procurorii au omis să facă această solicitare către birourile de probațiune.

În aceste condiții, **demersul judecătorilor pare a fi orientat mai degrabă spre îndeplinirea formală a unei cerințe procedurale**, aspect confirmat de către unii participanți la cele două focus-grupuri. Aceste date denotă și o **colaborare redusă** în ceea ce privește solicitarea de referate de evaluare atunci când acest lucru este

facultativ, ceea ce poate fi echivalent cu o insuficientă valorizare a referatului de către judecători în cadrul procesului de individualizare a hotărârilor.

În cadrul focus-grupurilor **judecătorii aveau să facă o serie de observații referitoare la calitatea referatelor** de evaluare întocmite de către birourile de probațiune. Sumarizate, acestea se referă la aspecte precum:

1. În unele situații, **referatele de evaluare nu îndeplinesc o serie de cerințe minime care să le facă utile în cadrul procesului de individualizare a pedepsei** întrucât acestea conțin informații contradictorii, formulări stereotipe ori chiar formulări identice cuprinse în alte referate de evaluare. La baza acestor probleme, judecătorii apreciază că se pot afla o serie de aspecte care țin mai degrabă de **insuficienta formare profesională a consilierilor de probațiune**. La aceasta se mai adaugă **o serie de probleme legate de procesul de recrutare a consilierilor de probațiune**, judecătorii făcând referire la faptul că în unele situații aceștia sunt foști lucrători în cadrul poliției sau penitenciarelor, acest fapt repercutându-se în mod negativ asupra activităților desfășurate în cadrul sistemului de probațiune (neîncredere în capacitățile persoanei de a se reabilita, un mod directiv de interacționare, orientare spre sancțiuni privative de libertate etc.)
2. Totodată, dacă informațiile cuprinse în referatul de evaluare nu sunt relevante pentru instanțele de judecată aceasta se datorează și faptului că în activitatea lor **consilierii de probațiune nu au acces facil la o serie de baze de date ale unor instituții publice**.
3. De prea multe ori **consilierii de probațiune evită să includă în cadrul referatelor o evaluare a cazului din perspectiva lor profesională, preferând să includă o serie de date factuale pe care le obțin de la sursele de informații consultate**. În aceste condiții, **referatele de evaluare lipsite fiind de opinia profesională a consilierului de probațiune nu reprezintă altceva decât o acumulare de informații cu privire la mediul social/contextul familial al persoanei evaluate, insuficiente însă în cadrul unui proces de individualizare a pedepsei**;
4. **Informațiile cu privire la analiza infracțiunii, preocupările individului, atitudinea față de faptă și urmările ei, sunt de multe ori insuficiente**. Aceasta în condițiile în care la baza demersului procesului de evaluare se află tocmai un conflict cu legea penală al persoanei evaluate;
5. În ceea ce îi privește pe judecători nu există un consens referitor la natura juridică a referatului de evaluare, unii dintre aceștia apreciind că solicitând un referat de evaluare încalcă principiul echidistanței care trebuie să îi caracterizeze în cadrul procesului penal. Cu toate acestea, opiniile în acest sens nu par a exprima un punct de vedere majoritar, neavând un impact semnificativ asupra dinamicii solicitărilor referatelor de evaluare;
6. **Capacitatea reală a serviciilor de probațiune de a furniza referate de evaluare adecvate din punct de vedere calitativ (utile în cadrul procesului de individualizare a pedepselor) este redusă în condițiile unui volum crescut al activității consilierilor de probațiune, al unui nivel de salarizare precar al acestora, al lipsei, în unele situații, a unei infrastructuri adecvate pentru birourile de probațiune**. Totodată, judecătorii sunt conștienți de faptul că în activitatea lor

profesională consilierii de probațiune sunt vulnerabili la fapte de corupție având în vedere nivelul de salarizare;

7. Cu toate acestea, reacția judecătorilor cu privire la aspectele negative semnalate în colaborarea lor cu birourile de probațiune a fost inexistentă. Aceasta în condițiile în care, conform prevederilor art. 218 alin. 1 CPP au la dispoziție procedura încheierii interlocutorii²;
8. O îmbunătățire a situației prezentate anterior este condiționată de o formare mai aprofundată a consilierilor de probațiune, eventual de o specializare a acestora în cadrul birourilor de probațiune (consilieri responsabili exclusiv cu întocmirea referatelor de evaluare). De asemenea, judecătorii apreciază că o ameliorare a situației poate fi realizată și prin angajarea în cadrul sistemului de probațiune a mai multor psihologi ori persoane cu experiență în ceea ce privește psihologia copilului, ca premisă a creșterii calității interacțiunii între consilierul de probațiune și minorul evaluat;
9. În cadrul focus-grupurilor desfășurate nu am înregistrat existența unor dovezi semnificative cu privire la organizarea unor reuniuni de lucru regulate între reprezentanții serviciilor de probațiune și magistrați, reuniuni care să aibă ca obiectiv analiza sistematică a colaborării dintre cele două instituții, în vederea îmbunătățirii activităților derulate de către birourile de probațiune, în sensul ca acestea să vină în întâmpinarea nevoilor profesionale ale judecătorilor.

Rezultatele focus-grupurilor au stat la baza proiectării și aplicării unui chestionar on-line, la care au fost invitați să răspundă judecătorii de la judecătoriile din Republica Moldova. Chestionarul a fost aplicat cu sprijinul Consiliului Superior al Magistraturii din Republica Moldova.

Având în vedere faptul că acesta a fost un chestionar de evaluare a percepției judecătorilor în special față de calitatea activităților probațiunii prezentențiale, am avut în vedere elaborarea unui chestionar bazat pe o scală Likert cu cinci valori (acord total, acord, nici acord/nici dezacord, dezacord, dezacord total). Evident, a fost adăugată și valoarea nu știu/nu răspund.

Pentru a putea decela răspunsurile judecătorilor care au colaborat cu birourile de probațiune în ceea ce privește solicitările de referate de evaluare, a fost introdusă o întrebare-filtru, respectiv “Ați beneficiat cel puțin de un referat de evaluare în activitatea dvs. de judecător?”

Un număr de 73 de judecători au completat chestionarul on-line, iar după aplicarea întrebării-filtru a rezultat că 54 dintre aceștia beneficiaseră de cel puțin un referat de evaluare în activitatea profesională, răspunsurile acestora stând la baza analizei noastre.

² Instanța de judecată, constatând în procesul de judecată fapte de încălcare a legalității și a drepturilor omului, o dată cu adoptarea hotărârii, emite și o încheiere interlocutorie prin care aceste fapte se aduc la cunoștința organelor respective, persoanelor cu funcție de răspundere și procurorului.

Spre deosebire de răspunsurile furnizate în cadrul focus-grupurilor, cele oferite cu ocazia completării chestionarelor tind să contureze o imagine mult mai pozitivă cu privire la colaborarea dintre birourile de probațiune și instanțele de judecată.

Cu toate acestea, trebuie să remarcăm rata relativ scăzută a răspunsurilor în care aceștia își manifestă acordul total, predominând răspunsurile în care aceștia își manifestă acordul sau atitudinea neutră.

Nu vom proceda la o analiză exhaustivă a răspunsurilor furnizate de către judecători, acestea fiind anexate la prezenta cercetare (Anexa 2).

Cu toate acestea, **răspunsurile oferite de către judecători la unele întrebări merită o atenție deosebită în raport cu subiectul investigat.**

La întrebarea numărul 3 *Obişnuiesc să solicit referate prezentențiale și atunci când nu există o obligație legală în acest sens (de exemplu, în cazul infractorilor majori)* un acord total a fost exprimat de către 2 judecători, în timp ce 16 dintre aceștia și-au manifestat acordul. În schimb, un dezacord total a fost formulat de către 16 respondenți, iar 23 dintre aceștia și-au exprimat o poziție neutră. Aceste date sunt de natură a ne indica o **lipsă a disponibilității din partea judecătorilor de a colabora cu birourile de probațiune atunci când nu există o obligație legală în acest sens** (a se vedea obligativitatea întocmirii referatelor de evaluare pentru minori). Explicațiile acestei stări de fapt se pot regăsi în cadrul răspunsurilor oferite de către aceștia în cadrul focus-grupurilor atunci când a fost abordată problematica calității referatelor de evaluare.

La întrebarea numărul 12 *Am participat la întâlniri de lucru cu reprezentanții serviciilor de probațiune* răspunsurile furnizate de către judecători tind să completeze imaginea conturată în cadrul focus-grupurilor, respectiv aceea a unei insuficiente colaborări între birourile de probațiune și instanțele de judecată. Astfel, numai 2 judecători au afirmat un acord total, în timp ce 25 dintre aceștia a manifestat un acord. Pe de altă parte, 25 dintre respondenți au manifestat un dezacord, iar 12 chiar un dezacord total. O poziție neutră a fost asumată de către 7 magistrați. Trebuie să precizăm faptul că și răspunsurile oferite de către cei care și-au manifestat acordul trebuie privite nuanțat, întrucât o serie de magistrați este posibil să participe la o serie de evenimente la care au participat și reprezentanți ai birourilor, fără ca acestea însă să fie focalizate în mod exclusiv pe colaborarea dintre acestea și instanțele de judecată (de exemplu, întâlniri între birourile de probațiune, magistrați și reprezentanți ai instituțiilor din comunitate pe diferite teme de interes comun).

Demn de remarcat este și faptul că magistrații au o imagine destul de acurată cu privire la insuficiența resurselor materiale și umane de care dispune sistemul de probațiune din Republica Moldova. La întrebarea nr. 14 *Apreciez că serviciul de probațiune dispune de resursele materiale și umane necesare pentru buna desfășurare a activităților*, nu a fost formulat nici un acord total. 19 judecători și-au manifestat acordul, în timp ce 19 au adoptat o poziție neutră, iar 16 și-au exprimat dezacordul. Observăm totuși numărul

semnificativ al celor care au răspuns nu știu/nu răspund, respectiv 19 magistrați. Această din urmă situație poate fi explicată prin prisma unei insuficiente informări a judecătorilor cu privire la condițiile obiective în care își desfășoară activitatea unele birouri de probațiune. Pe de altă parte, așa cum s-a reliefat și în cadrul focus-grupurilor unii judecători au o serie de informații referitoare la **dificultățile cu care se confruntă consilierii de probațiune în desfășurarea activităților curente, respectiv lipsa unei infrastructuri adecvate, un nivel scăzut al salarizării, volum crescut de activitate** etc. În mod direct, acestea se repercutează asupra performanțelor profesionale ale personalului din birourile de probațiune, asupra motivației acestora și implicit asupra calității activităților desfășurate.

Un alt aspect relevă a insuficientă cunoaștere de către judecători a activităților derulate de către birourile de probațiune îl reprezintă răspunsurile oferite de către aceștia la **întrebarea nr. 17 Sunt informat cu privire la programele de reabilitare pe care serviciul de probațiune le desfășoară cu persoanele aflate în supraveghere**. Numai 4 judecători au manifestat un acord total, iar 17 un acord. În schimb, o poziție neutră a fost adoptată de către 8 magistrați, 13 și-au exprimat dezacordul iar 6 un dezacord total. Programele de reabilitare (sau programe probaționale cum sunt numite în Codul Penal al Republicii Moldova³) reprezintă instrumente valoroase puse la îndemâna practicienilor în domeniul probațiunii, în vederea reintegrării sociale a persoanelor aflate în conflict cu legea penală, în cadrul unui demers sistematizat, centrat pe acoperirea nevoilor criminogene și, implicit, reducerea riscului de a comite infracțiuni. Programele structurate de lucru cu infractorii sunt folosite în acest moment în majoritatea sistemelor de probațiune europene, acestea fiind orientate spre nevoi criminogene legate de capacitatea de rezolvare a problemelor, dezvoltarea abilităților sociale ori managementul agresivității. De asemenea, unele programe au fost dezvoltate și în cadrul sistemului de probațiune din Republica Moldova. **Pentru judecători, cunoașterea acestor programe este esențială în vederea unei individualizări cât mai adecvate a sentințelor pronunțate la nevoile criminogene ale persoanei sancționate**. În aceste condiții, **informarea constantă din partea serviciilor de probațiune cu privire la programele derulate este extrem de importantă**. Deși în cadrul focus-grupurilor au fost exprimate și unele puncte de vedere din partea consilierilor probațiunii conform cărora este de datoria judecătorilor să se informeze cu privire la aceste programe, adoptarea unei asemenea poziții nu este de natură a conduce la o aplicare extinsă a programelor în practica sistemului de probațiune.

Judecătorii au exprimat o serie de poziții pertinente și atunci când au fost întrebați cu privire la adecvarea cadrului normativ actual în raport cu o bună desfășurare a activităților de către birourile de probațiune. La **întrebarea nr. 18 Cadrul legislativ actual este suficient pentru buna desfășurare a activităților de probațiune?** și-au manifestat acordul un număr de 27 de judecători, în timp ce 13 au adoptat o poziție neutră iar 8 au fost în dezacord. **Activitățile derulate în cadrul acestui proiect au reliefat existența unor**

³ A se vedea în acest sens prevederile cuprinse în cadrul art. 90, alin. 6, lit. f sau art. 91 alin. 1² din Codul Penal al Republicii Moldova.

probleme de ordin normativ care sunt de natură a se repercuta de o manieră negativă asupra activității sistemului de probațiune din Republica Moldova. Avem în vedere existența unor instituții precum pedeapsa penală ori sancțiunea contravențională a privării de dreptul de a ocupa anumite funcții sau de a exercita o anumită activitate⁴. În mod constant în cadrul focus-grupurilor desfășurate s-a reiterat faptul că activitățile derulate de către consilieri au un caracter formal pregnant, acestea constând doar în a menține pe durata interzicerii dreptului contactul cu diferite instituții pentru a supraveghea modul în care persoana sancționată se conformează sancțiunii primite. Nu există intervenții specifice probațiunii orientate spre reducerea riscului și reintegrarea socială a persoanei sancționate. Deși aparent excedă cercetării derulate, activități precum cele menționate anterior sunt de natură a se repercuta negativ asupra probațiunii prezentențiale prin volumul de cazuri semnificativ pe care trebuie să îl gestioneze un consilier de probațiune.

O altă întrebare la care judecătorii au fost invitați să răspundă a fost cu privire la utilitatea formulării în cadrul referatului de evaluare a unor sugestii/propuneri referitoare la sancțiunea aplicabilă persoanei evaluate, cu scopul de a maximiza posibilitățile acesteia de reintegrare socială. La întrebarea nr. 21 *Cred că ar fi util ca referatele prezentențiale să conțină sugestii despre cea mai potrivită sancțiune aplicabilă* un acord a fost exprimat de către 23 de judecări, în timp ce 8 au adoptat o poziție neutră iar 15 dintre magistrați au fost în dezacord. Trebuie să precizăm faptul că, în conformitate cu prevederile Ordinului Ministrului Justiției nr. 560/2008 la întocmirea referatului prezentențial, consilierul de probațiune nu face mențiune privind pedeapsa sau după caz, măsura educativă ce urmează a fi aplicată de instanța de judecată (art. 20). Deși este formulată această interdicție, o explorare a percepției judecătorilor în raport cu posibilitatea de a fi făcute propuneri în cadrul referatului de evaluare apreciem că este un demers util, întrucât această activitate este de natură a crește rolul serviciilor de probațiune în cadrul procedurilor judiciare, fiind validată astfel experiența profesională a consilierilor de probațiune. Totodată, formularea de propuneri/recomandări în cadrul referatelor de evaluare este o practică pe care o regăsim și în alte jurisdicții (România, Statele Unite ale Americii, Anglia și Țara Galilor etc.). Aceste propuneri nu trebuie în mod neapărat să vizeze sancțiunea aplicabilă persoanei evaluate, cât mai degrabă să ofere judecătorului o serie de repere care îi pot fi utile în cadrul procesului de individualizare a pedepsei la nevoile criminogene ale inculpatului ori riscul pe care acesta îl prezintă. Din această perspectivă, o limitare a posibilităților consilierului de probațiune de a face propuneri/recomandări în cadrul referatului de evaluare este de natură a se repercuta asupra deciziei finale a magistratului. Totodată, observăm mai degrabă o disponibilitate a judecătorilor din Republica Moldova de a beneficia de experiența sistemului de probațiune, prin formularea unor recomandări. Cu toate acestea, nu putem să nu observăm faptul că un acord total a fost exprimat numai de către 5 judecători. Este evident faptul că o rată

⁴ A se vedea prevederile cuprinse în art. 65 din Codul Penal al Republicii Moldova și art. 35, 36 din Codul Contravențional al Republicii Moldova.

mai mare a încrederii poate fi atinsă în condițiile în care calitatea comunicării dintre birourile de probațiune și instanțe precum și calitatea activităților derulate de către servicii se va îmbunătăți.

Rezultatele obținute din aplicarea chestionarului on-line și din focus-grupurile cu judecătorii, precum și observațiile făcute cu ocazia analizării celor 20 de referate de evaluare au fost supuse dezbaterii consilierilor de probațiune în cadrul a două focus-grupuri.

Analiza celor 20 de referate de evaluare care ne-au fost prezentate de către INP a relevat următoarele aspecte importante din perspectiva demersului nostru:

1. Deși referatul de evaluare este solicitat pentru o persoană care s-a aflat în conflict cu legea penală, având calitatea procesuală de bănuț, învinuit sau inculpat, **nu regăsim în cuprinsul referatelor de evaluare o analiză substanțială a ceea ce îndeobște se numește analiza infracțiunii.** Prin acest termen nu avem în vedere o analiză a modului în care propriu-zis a fost comisă infracțiunea (aceasta fiind, în mod evident, responsabilitatea organelor de urmărire penală), **consilierul de probațiune urmând a furniza judecătorului o analiză a contextului psiho-social al infractorului care a facilitat apariția comportamentului infracțional, a atitudinii infractorului față de victimă (empatia) și consecințele infracțiunii, acceptării sau minimalizării responsabilității față de faptă și urmările ei, existenței unei relații dintre consumul de substanțe (drog, alcool etc.) și infracțiune.** La fel de importantă este și necesitatea explorării existenței unui model (*pattern*) infracțional, maturității emoționale a persoanei evaluate, a nivelului de dezvoltare a abilităților sale sociale și rezolutive. **Cu alte cuvinte, consilierul de probațiune nu răspunde la întrebarea *cum s-a produs infracțiunea*, cât la întrebarea *de ce aceasta s-a produs.* Informațiile acestea sunt vitale atât pentru judecător în cadrul procesului de individualizare a sancțiunii dar și pentru consilierul de probațiune în demersul său de estimare a riscului de comitere a unor infracțiuni.** Desigur, elementele precizate anterior oferă doar un cadru de înțelegere a principiilor care ar trebui să stea la baza acestui demers al consilierului de probațiune, analiza comportamentului infracțional în cadrul referatelor de evaluare fiind o temă vastă. În aceste condiții, **din studiul materialelor care stau la baza formării profesionale a consilierilor de probațiune, se relevă că informațiile furnizate în sprijinul demersului de analiză a infracțiunii sunt de multe ori secvențiale și insuficient precizate.** De exemplu, Recomandarea privind modul de întocmire a referatului prezentențial de evaluare a personalității face trimitere la faptul că în cadrul demersului său, consilierul de probațiune va trebui să facă referire la trecutul infracțional și în plan familial al persoanei evaluate precum și la comportamentul acesteia înainte și după comiterea faptei. Practicianului nu îi sunt furnizate decât simple referiri la factori precum *atitudinea față de fapta la momentul săvârșirii, luarea în considerare a potențialelor riscuri ce puteau deriva prin săvârșirea faptei* ori *analiza comportamentului.* Dincolo de insuficiențele referitoare la formulări, **consilierul de probațiune este lipsit de o înțelegere reală a modului în care în activitatea sa practică va trebui să abordeze această arie de**

evaluare. Informații suplimentare sunt însă furnizate în cadrul Manualului consilierului de probațiune. În cadrul acestuia, consilierul de probațiune regăsește o detaliere a reperelor care ar trebui să îl sprijine, fiind făcute o serie de referiri la o serie de factori-cheie precum cariera infracțională anterioară, proximitate cu modele dezirabile/indezirabile de comportament, probleme financiare ori timp liber alocat necorespunzător. Trebuie însă subliniat faptul că **dincolo de această enumerare a factorilor relevanți din punct de vedere al analizei infracțiunii nu sunt făcute precizări și cu privire la modul în care trebuie să fie derulată analiza calitativă de către consilierul de probațiune.** În aceste condiții, **referatele de evaluare studiate s-au remarcat, preponderent, printr-un nivel superficial al analizei chiar și prin raportare la reperate pe care le au în cadrul manualului⁵.** O serie de clarificări aveau să fie făcute de către consilierii de probațiune în cadrul focus-grupurilor desfășurate cu aceștia.

2. Referatele de evaluare analizate ne determină să considerăm faptul că **nu în toate cazurile consilierii de probațiune realizează o analiză sistematică a informațiilor colectate în urma evaluării.** Relevante din această perspectivă sunt informațiile pe care consilierii de probațiune le includ în capitolul referitor la analiza factorilor care influențează sau pot influența conduita generală a persoanei pentru care a fost solicitat referatul de probațiune. **Recomandarea elaborată de către INP nu aduce mai multe precizări cu privire la ceea ce ar trebui să întreprindă consilierul de probațiune în analiza acestor factori, fiind doar enumerați o serie de factori care pot influența într-o manieră pozitivă sau negativă conduita generală a persoanei evaluate. Nu se face nici o referire la elementele care trebuie să stea la baza raționamentului consilierului de probațiune.** În cadrul Manualului consilierului de probațiune se specifică faptul că acești factori trebuie să fie puși în corelație cu comportamentul infracțional al persoanei evaluate, consilierul de probațiune având rolul de a sintetiza în cadrul acestui subcapitol o serie de informații prezentate anterior în referatul de evaluare (date privind persoana evaluată). În aceste condiții,

⁵ De exemplu, în cadrul unui referat de evaluare se menționează următoarele: *Minorul (...) până la comiterea infracțiunii de care este bănuit avea un comportament stabil, era elev în anul doi la Școala Profesională din (...), participa activ la activitățile extrașcolare, era inclus și acceptat de cadrul școlar, menținea relații bune cu mama și frații săi, după comiterea presupusei infracțiuni comportamentul minorului s-a schimbat. El a abandonat studiile, a rupt relațiile cu cadrul școlar, a revenit acasă în familie, nu prea relaționează cu prietenii. Executa pedeapsa aplicată de instanța de judecată la (...) fără mari încălcări. Remarcăm o lipsă a oricăror reperate care să ne fie utile în explicarea schimbărilor intervenite în conduita persoanei evaluate.* Acesta în condițiile în care ne aflăm în fața unui comportament infracțional care s-a reiterat. De asemenea, **deși consilierul de probațiune avea la îndemână o serie de informații cu privire la modul în care inculpatul s-a comportat pe durata executării pedepsei, acestea nu sunt puse la dispoziția judecătorului, specificându-se doar faptul că nu au fost înregistrate mari încălcări ale măsurilor/obligațiilor dispuse de către instanță anterior.** Într-un alt referat de evaluare se menționează doar faptul că *până la învinuire minorul a manifestat un comportament satisfăcător. După comiterea presupusei infracțiuni comportamentul nu s-a schimbat. La medicul psihiatru narcolog la evidență nu se află.* Este evident faptul că **o asemenea informație lapidară nu poate fi utilă unui magistrat în înțelegerea dinamicii conduitei infracționale a persoanei evaluate.** Într-un caz, consilierul de probațiune menționează faptul că *minorul nu are antecedente penale. Până la învinuire minorul, nu a fost implicat în acțiuni ilicite. În urma interviului cu Inspectorul superior a Biroului siguranță copii al SSP a IP (...) s-a constatat că minorul este la evidență a Biroului siguranță copii pentru comportament violent (furt de țevi de oțel).* **Se remarcă faptul că, practic, în cadrul aceleiași fraze consilierul de probațiune furnizează instanței de judecată două informații care sunt contradictorii.** Pe de-o parte afirmă că minorul nu s-a implicat în acțiuni ilicite, iar pe de altă parte afirmă că acesta nu se află la un prim contact cu legea penală. Reperatele care să ne sprijine în cadrul unei analize a infracțiunii lipsesc cu desăvârșire.

se pare că pentru practicieni completarea acestui capitol ridică o serie de dificultăți, aceștia neavând o înțelegere precisă a ceea ce trebuie să întreprindă în cazul analizei. Referatele de evaluare oferă foarte multe informații contradictorii⁶ care sunt de natură a deruta judecătorul care studiază referatul de evaluare, consecința directă fiind, în cel mai bun caz, neutilizarea referatului de evaluare în cadrul procesului de individualizare a pedepsei. De asemenea, consilierii de probațiune procedează doar la o simplă enumerare a acestor factori, fără însă a realiza o analiză în termeni de pondere sau fără a realiza o minimă analiză a modului în care aceștia se corelează cu comportamentul infracțional. În condițiile în care acești factori sunt utilizați ulterior la realizarea analizei riscului de recidivă și a perspectivelor de reintegrare în societate, este evident că erorile intervenite în identificarea acurată a acestora se repercutează negativ asupra evaluării riscului de recidivă și perspectivelor de reintegrare.

3. O altă problemă identificată în cadrul analizei referatelor de evaluare se referă la faptul că în unele situații, consilierii de probațiune nu furnizează dovezi în sprijinul afirmațiilor pe care le inserează în cuprinsul referatelor. Mai mult, în unele situații, aceste concluzii sunt în contradicție evidentă cu o serie de informații cuprinse în cadrul referatului de evaluare⁷.
4. Un alt aspect remarcat se referă la faptul că în cazul referatelor analizate, chiar dacă persoana evaluată se confruntă cu probleme de dependență, consilierul de probațiune doar menționează acest fapt, fără însă a oferi informații suplimentare referitoare la o eventuală legătură între comportamentul adictiv și infracțiunea comisă, istoricul de consum, tratamente în vederea dezintoxicării în care acesta a fost inclus în decursul timpului, etc.
5. În niciunul din referatele de evaluare studiate nu am identificat un demers întreprins de către consilierul de probațiune de a prezenta impactul infracțiunii asupra victimei. Deși se fac referiri (cu caracter general) cu privire la regretul manifestat de către persoana evaluată față de fapta săvârșită, consilierul de

⁶ Într-un referat de evaluare se specifică că factorii de natură să inhibe dezvoltarea comportamentului infracțional sunt reprezentați de *sprijinul material și moral al familiei precum și de implicarea familiei în formarea normelor de educație, supravegherea și exemple pozitive de a urma*, pentru ca ulterior în analiza factorilor de natură a contribui la dezvoltarea comportamentului infracțional consilierul de probațiune să menționeze *lipsa sprijinului din partea familiei; lipsa supravegherii și educației din partea familiei; lipsa unui exemplu pozitiv din partea familiei*. Într-un alt referat de evaluare, consilierul de probațiune identifică ca factor inhibitor *gestionarea eficientă a timpului liber* iar pe de altă parte, ca factor negativ acesta menționează *timpul liber prost gestionat*. **Aceste exemple nu trebuie să fie percepute ca fiind niște excepții în cadrul referatelor de evaluare. Mai degrabă acestea tind să devină reguli în practica consilierilor de probațiune, exemple asemănătoare putând fi identificate în majoritatea referatelor de evaluare care ne-au fost puse la dispoziție.**

⁷ Într-un referat de evaluare se menționează faptul că persoana evaluată *se căiește sincer*. De asemenea, consilierul de probațiune precizează că după comiterea infracțiunii pentru care persoana era cercetată penal, aceasta *s-a schimbat*. Consilierul de probațiune nu furnizează însă argumentele care îl determină să aprecieze că minorul regretă fapta și nici nu aduce dovezi care să probeze schimbările intervenite în comportamentul acestuia. **De exemplu, putea să facă referire la faptul că s-a arătat interesat de repararea prejudiciului sau și-a stabilit o serie de planuri de viitor, fiind implicat în momentul evaluării în punerea lor în aplicare.** Într-un alt referat de evaluare consilierul de probațiune precizează faptul că *minorul (...) nu are un cerc de prieteni bine stabilit, din el fac parte consăteni, rude care împreună petrec timpul liber și au interese comune. Cercul de prieteni are potențial infracțional*. Cu toate acestea, consilierul de probațiune nu face nici o mențiune cu privire la faptele care l-au determinat să considere că acest cerc de prieteni are un caracter infracțional. Nu se menționează aspecte precum existența în cadrul acestuia a unor persoane cu comportament infracțional sau orice alte elemente care să justifice raționamentul său profesional.

probațiune nu evaluează în cadrul întrevederilor desfășurate **empatia față de victimă**.

6. Referitor la modul de formulare a perspectivelor de reintegrare în societate, apreciem că **informațiile furnizate de către consilierii de probațiune în cadrul referatelor de evaluare analizate nu oferă judecătorilor repere suficiente care să îi sprijine pe aceștia în individualizarea sancțiunilor care urmează a fi aplicate. Formulările consilierilor de probațiune au un caracter general în multe cazuri aceștia operând cu termenii de perspective mari, medii sau mici de reintegrare în societate, fără însă a furniza informații judecătorilor cu privire la resursele interne/externe pe care persoana evaluată le poate accesa în cadrul procesului său de reintegrare socială⁸. Există în cadrul reglementărilor sistemului de probațiune din Republica Moldova o serie de interdicții care vizează realizarea de propuneri/sugestii cu privire la sancțiunea care urmează a fi aplicată, fapt care este de natură a limita demersurile pe care le poate întreprinde consilierul de probațiune. Însă chiar și în aceste condiții pot fi dezvoltate o serie de practici prin care, fără a se realiza propuneri/sugestii, pot fi oferite judecătorilor informații utile în cadrul procesului de individualizare. O altă observație care se impune a fi făcută este cu privire la utilizarea în cadrul referatelor de evaluare a termenului *risc de recidivă*. Termenul de *recidivă* este un termen foarte precis în sfera juridică, în conformitate cu prevederile art. 34 alin. 1 al Codului Penal al Republicii Moldova, recidiva referindu-se la *comiterea cu intenție a uneia sau mai multor infracțiuni de o persoană cu antecedente penale pentru o infracțiune săvârșită cu intenție*. În aceste condiții, în cazul unor persoane evaluate precum cei care se află la primul conflict cu legea penală, utilizarea termenului de *recidivă* este, din punct de vedere, legal incorectă. Folosirea unui termen/sintagme precum *riscul de a comite noi fapte prevăzute de legea penală* poate fi mai util. Referitor la modul în care evaluare acestui risc este realizată de către consilier, nu am identificat în cadrul referatelor de evaluare dovezi cu privire la raționamentul profesional care a stat la baza clasificării persoanelor evaluate într-una din cele trei categorii de risc de recidivă (sic!)⁹. Trebuie să menționăm totuși faptul că în recomandările emise în materia întocmirii referatelor de evaluare se specifică faptul că practicienii se pot raporta în estimarea perspectivelor de reintegrare în societate la o serie de aspecte precum dorința persoanei pentru reabilitare; dorința membrilor familiei sau altor persoane apropiate în vederea**

⁸ Într-un referat de evaluare consilierul de probațiune menționează faptul că *luînd în considerare cele prezentate anterior considerăm, că bănuitul (...) are perspective minime de reintegrare în societate, din considerentul că, nu are ocupație social-utilă, aparține unui grup de prieteni ce duc un mod de viață antisocial*. Într-un alt referat de evaluare, consilierul de probațiune specifică faptul că *În rezultatul analizei datelor cuprinse în acest referat de evaluare, apreciem că cet. (...) are perspective maxime de reintegrare în societate, deoarece anterior nu a fost condamnat, manifestă un comportament pro-social, este susținut de către membrii familiei sale. Are planuri clare pe viitor. Mereu a dat dovadă de educație și onestitate. Tot timpul a fost implicat în lucruri ce aveau un aport pozitiv pentru societate. În acest caz, trebuie să avem în vedere și faptul că cel care a redactat referatul de evaluare absolutizează (nejustificat) o serie de aspecte care privesc persoana evaluată (mereu....tot timpul....).*

⁹ Formulările cele mai des întâlnite în cadrul referatelor de evaluare studiate sunt: *din cele constatate consider că minorul (...) are șanse medii de a recidiva sau reeșind (sic!) din faptele constatate consider că, minorul (...) are șanse minime de a recidiva (sic!).*

reabilitării persoanei; oportunitățile pe care le are persoana în privința efectuării studiilor sau ocupării unui loc de muncă ori programele educaționale în care poate fi inclusă persoana în scopul reabilitării. Cu toate acestea, **nu am identificat în cadrul celor 20 de referate de evaluare o abordare coerentă a perspectivelor de reintegrare/riscului construite în jurul acestor repere.**

7. Referitor la sursele de informații utilizate de către consilierii de probațiune în întocmirea referatelor de evaluare, am remarcat o tendință a acestora de a utiliza cât mai multe surse de informații (uneori chiar și 8-9 surse). Cu toate acestea, de cele mai multe ori tind să prevaleze aspectele de ordin cantitativ și mai puțin cele de ordin calitativ, cu alte cuvinte consilierii par mai degrabă interesați de numărul surselor de evaluare consultate și mai puțin de calitatea/relevanța informațiilor furnizate de către acestea¹⁰. **Un motiv pentru care consilierii de probațiune contactează cât mai multe persoane/instituții se poate datora și faptului că, în evaluarea periodică care este realizată la nivel central cu privire la calitatea referatelor de evaluare se specifică faptul că utilizarea a 4 surse de informații (de exemplu) se constituie într-un neajuns.**
8. Deși există un cadru normativ care reglementează cerințele de formă a referatelor de evaluare, acestea nu sunt utilizate în practica curentă de către consilierii de probațiune, existând variații semnificative între referatele analizate.

Ultima activitate desfășurată a fost aceea de a supune rezultatele analizelor noastre dezbaterii consilierilor de probațiune, în cadrul a două focus-grupuri, pentru a obține și perspectiva practicienilor în raport cu observațiile făcute. Sintetizate, rezultatele focus-grupurilor au relevat următoarele aspecte:

1. **În unele situații, faptul că referatele de evaluare nu se ridică la nivelul exigențelor prescrise de către cadrul normativ se datorează și presiunilor care sunt făcute de către organele de urmărire penală/judecători pentru redactarea cât mai rapidă a referatelor.** Deși legea prevede un termen de 14 zile în interiorul căruia referatele de evaluare să fie întocmite, au fost situații în care consilierul de probațiune nu a avut la dispoziție decât 2-3 zile pentru colectarea informațiilor și redactarea referatului de evaluare, motivul fiind acela că referatul a fost solicitat într-o manieră imperativă, fiind ignorate de către organul solicitant aspecte precum volumul de activitate al consilierilor de probațiune, insuficiența resurselor serviciului de probațiune etc.;
2. **Consilierii de probațiune aveau să întărească faptul că unele dosare penale sunt soluționate, fără a fi depus la dosar un referat de evaluare, deși acesta conform prevederilor legale era obligatoriu;**
3. **Nu există o practică cu caracter sistematic în cadrul sistemului de probațiune din Republica Moldova referitoare la realizarea unor întâlniri regulate între**

¹⁰ De exemplu, într-un referat de evaluare realizat pentru o persoană care locuia în mediul rural, consilierul de probațiune interviuează două persoane din cadrul primăriei, respectiv primarul și secretara primăriei. Într-un alt referat de evaluare, consilierul de probațiune consultă trei persoane din școala unde minorul evaluat învață, respectiv dirigintele minorului, directorul și directorul adjunct al școlii. Cu toate acestea, în cuprinsul referatului de evaluare sunt valorificate numai informațiile furnizate de către diriginte, aspect normal, având în vedere faptul că acesta deține suficiente informații, având în vedere interacțiunea intensivă pe care o are cu minorul.

reprezentanții serviciilor de probațiune și magistrații (judecători și procurori) din cadrul instanțelor/procuraturilor cu care colaborează;

4. **Insuficiența resurselor materiale/umane** ale serviciilor de probațiune generează situații de supraîncărcare cu activități ale consilierilor de probațiune sau ale șefilor de birouri. În unele situații, șeful biroului este cel care realizează deplasarea în teren a consilierilor de probațiune, având în vedere faptul că în unele cazuri birourile de probațiune nu au un șofer angajat. În alte cazuri, șeful serviciului este cel care întocmește întotdeauna referatele de evaluare;
5. O altă problemă care a fost ridicată de către consilierii de probațiune se referă la faptul că aceștia trebuie să întreprindă o serie de demersuri care implică alocarea unui timp semnificativ prin care să ia legătura cu persoana evaluată, în multe situații acestea fiind făcute chiar și după programul de lucru. Totodată a fost făcută o referire și la procedura aducerii la cunoștința persoanei evaluate a referatului. În unele situații, recontactarea acestuia se dovedește a fi una dificilă;
6. Referitor la **formarea profesională**, unii dintre consilieri au făcut referire la faptul că au fost incluși în cadrul unor programe la începutul carierei în cadrul sistemului de probațiune, cursurile fiind organizate sub egida Institutului Național de Justiție. Cu toate acestea, nu am identificat elemente care să denote că aceste programe de formare au vizat dezvoltarea abilităților profesionale care să îi sprijine în demersul de evaluare. Cursurile au vizat mai degrabă aprofundarea aspectelor de ordin normativ în materia probațiunii prezentențiale. Mai mult, au existat cazuri de consilieri de probațiune care lucrau în cadrul sistemului de aproximativ un an de zile, fără să fi beneficiat de acest curs introductiv. În aceste condiții, aceștia și-au dezvoltat practica sub îndrumarea unui supervisor sau prin observarea practicii colegilor lor. Nu întotdeauna acest mod de a lucra are o finalitate pozitivă, existând riscul ca noii angajați să preia în modul lor de a elabora referatele de evaluare o serie de practici/proceduri inadecvate, fapt care, de altfel, se și întâmplă.
7. Referitor la **aspectele legate de analiza infracțiunii**, consilierii de probațiune manifestă o serie de reticențe în aborda aceste aspecte, motivate de faptul că recomandările de practică care vin din partea INP se referă la evitarea abordării aspectelor care țin de infracțiune. În aceste condiții, în practică le este dificil a decela între elementele care se referă la modul în care a fost comisă infracțiunea și cele referitoare la motivația persoanei de săvârșire a faptei, atitudinea față de infracțiune și urmările ei etc. De asemenea, un alt aspect interesant care a apărut în cadrul focus-grupurilor este cel referitor la prezumția de nevinovăție. Consilierii de probațiune în situația în care persoana evaluată se declară a fi nevinovată în raport cu acuzațiile care i se aduc, nu mai procedează la nici o investigație suplimentară cu privire la infracțiune, motivând faptul că respectă prevederile cu privire la această prezumție;
8. Referitor la modul în care sunt evaluate perspectivele de reintegrare în societate, în cadrul focus-grupurilor s-a făcut referire la faptul că **recomandările de practică pun accent pe caracterul succint al acestora** (nu mai mult de trei fraze). De asemenea, prevederea legală conform căreia nu pot face recomandări cu privire la măsurile educative/sancțiunile care pot fi aplicate persoanei evaluate de către instanța de judecată are rolul de a le limita posibilitatea de a formula perspectivele de

reintegrare în societate ale persoanelor evaluate de o manieră care să îi sprijine pe judecători în cadrul procesului de individualizare.

9. În lipsa unui instrument standardizat de evaluare a riscului, acesta se face pe mai departe într-o manieră clinică/calitativă, bazată pe analiza factorilor pozitivi/negativi, respectiv statici/dinamici care influențează conduita generală a persoanei evaluate. În condițiile în care recomandările sunt orientate spre investigarea succintă a ariei referitoare la perspectivele de reintegrare în societate, consilierii de probațiune menționează numai nivelul perspectivelor de reintegrare, respectiv al riscului luând în considerare trei indicatori (mic, mediu, mare) fără însă a evidenția raționamentul profesional care a stat la baza acestor evaluări.

În cadrul focus grupurilor a fost evidențiat un **exemplu de bune practici** în cadrul Biroului de Probațiune de la Șoldănești. Informațiile obținute conturează imaginea unei comunicări constante și substanțiale între acest serviciu de probațiune și instanțele de judecată, concretizate în organizarea unor întâlniri regulate între reprezentanții biroului și magistrați. În aceste condiții, consilierii de probațiune au ocazia de a primi un feedback din partea judecătorilor cu privire la practica lor și de a identifica soluții la problemele cu care se confruntă. Un rezultat pozitiv al acestui mod de lucru îl reprezintă faptul că în cazul unor hotărâri judecătorești, sunt făcute referiri la informațiile cuprinse în cadrul referatului de evaluare, ceea ce denotă valorizarea acestuia de către judecători.

Studierea buletinelor informative privind analiza cantitativă și calitativă a referatelor de evaluare întocmite de către INP relevă, la rândul lor, existența problemelor semnalate în cadrul acestui raport.

În mod constant acestea fac referire la o serie de aspecte precum nerespectarea condițiilor de formă ale referatelor de evaluare, insuficienta investigare a factorilor care influențează sau pot influența conduita generală a persoanei pentru care a fost solicitată întocmirea referatelor, faptul că nu sunt furnizate în cazul minorilor informații cu privire la modul în care părinții, tutorii își îndeplinesc obligațiile ce le revin, insuficienta/superficiala analiză a perspectivelor de reintegrare în societate/riscului de recidivă ori aplicarea procedurii *copy-paste*, referatele de evaluare fiind asemănătoare atât după conținut cât și după formă.

IV. Concluzii și recomandări

Informațiile colectate în cadrul acestei misiuni relevă existența unui complex de factori care sunt de natură a se repercuta negativ asupra activității de întocmire a referatelor de evaluare. Sintetizând, acestea privesc următoarele aspecte:

1. O insuficientă comunicare între judecători și birourile de probațiune;
2. Birourile de probațiune se confruntă cu o serie de probleme legate de lipsa resurselor umane și materiale dar și cu un volum ridicat al activităților care trebuie să fie derulate de către consilierii de probațiune;
3. Nivelul motivației profesionale a consilierilor de probațiune este unul limitat, având în vedere, în primul rând, salarizarea redusă a acestora. Totodată, acest fapt conduce și la o lipsă a atractivității profesiei de consilier de probațiune;
4. Consilierii de probațiune nu au beneficiat de o formare profesională sistematică în domenii care vizează activitatea de evaluare a persoanelor aflate în conflict cu legea penală.

Având în vedere aceste aspecte, în scopul realizării unor progrese în cadrul probațiunii presentențiale, **recomandăm** următoarele:

1. Trebuie să fie avută în vedere o **consolidare a poziției consilierului de probațiune în cadrul sistemului de justiție penală** din Republica Moldova. În prezent, având în vedere **nivelul redus al salarizării** personalului de probațiune, se manifestă cel puțin două fenomene cu impact negativ, respectiv un număr ridicat al consilierilor care părăsesc sistemul de probațiune corelat cu dificultatea de a atrage în cadrul acestuia persoane cu o solidă pregătire profesională, interesate de a-și dezvolta o carieră profesională în domeniul probațiunii. O salarizare adecvată contribuie totodată și la prevenirea unor incidente de integritate, care au un impact negativ, pe termen lung, asupra credibilității activităților desfășurate de către probațiunea din Republica Moldova. Totodată trebuie avută în vedere **ocuparea posturilor vacante și lărgirea schemei de personal** a sistemului de probațiune ca premise ale reducerii volumului de activitate/consilier de probațiune;
2. **Creșterea abilităților de analiză a consilierilor de probațiune.** Studiul referatelor de evaluare făcută în cadrul acestei cercetări, reflectă faptul că în unele situații consilierii de probațiune întâmpină o serie de dificultăți în analiza informațiilor colectate în procesul de întocmire a referatelor de evaluare. Acest obiectiv se poate atinge fie prin organizarea unor sesiuni de formare profesională dar și prin implementarea unor practici la nivelul birourilor de probațiune, având în vedere aici organizarea unor sesiuni de intervizare. Intervizarea reprezintă o modalitate de învățare între egali, bazată pe analiza unui caz în cadrul echipei.
3. **Întărirea colaborării între instanțe și birourile de probațiune**, prin organizarea unor întâlniri de lucru regulate, în care să fie abordate aspectele de practică inter-instituțională.
4. **Revizuirea procedurilor în materia elaborării referatelor de evaluare.** Trebuie să avem în vedere faptul că principalii beneficiari ai activității de întocmire a

referatelor sunt judecătorii și procurorii. În aceste condiții, reglementările/recomandările cu privire la conținutul referatelor trebuie să fie în concordanță cu nevoile profesionale ale magistraților. În acest sens se poate avea în vedere organizarea unor focus-grupuri cu magistrați centrate pe analiza nevoilor profesionale ale acestora. De asemenea, această revizuire (cu implicarea activă a practicienilor) trebuie să urmărească și eliminarea/clarificarea aspectelor de procedură de natură a se repercuta negativ asupra activității consilierilor de probațiune. De exemplu, termenul de 14 zile pe care consilierii îl au la dispoziție pentru întocmirea referatelor de evaluare nu pare a fi unul realist. Trebuie să fie implementate și o serie de proceduri de natură a flexibiliza convocarea persoanei evaluate la sediul serviciului de probațiune;

5. **În cazurile cu inculpați minori, lipsa referatului de evaluare la dosarul cauzei, trebuie să fie corelată cu o serie de sancțiuni procedurale.** De exemplu, nulitatea absolută a sentinței pronunțate. De asemenea, se poate avea în vedere obligativitatea verificării existenței referatului de evaluare în cadrul procedurilor preliminare prevăzute la art. 345 CPP;
6. **Judecătorii trebuie să fie încurajați să facă apel la practica încheierilor interlocutorii (art. 218 CPP) ca modalitate de a aduce la cunoștința INP a problemelor pe care le remarcă în activitatea birourilor de probațiune;**
7. O altă soluție poate fi reprezentată de **specializarea consilierilor de probațiune în materia întocmirii referatelor de evaluare în cadrul birourilor de probațiune;**
8. **Analiza periodică care este realizată semestrial la nivelul INP este binevenită și se poate constitui într-un element cu impact pozitiv asupra calității referatelor de evaluare, în condițiile în care aceasta va cuprinde nu doar semnalarea problemelor întâlnite în practica birourilor de probațiune, dar va face referire și la posibile soluții la aceste probleme;**
9. **Revizuirea manualelor/ghidurilor de bune practici în materia întocmirii referatelor de evaluare.** În cadrul acestora trebuie să fie pus un accent mai mare pe elemente care țin de aspecte legate de modul de analiză a informațiilor obținute de către consilierii de probațiune ori al felului cum trebuie să fie abordată problema analizei comportamentului infracțional. În prezent, includerea unor elemente precum exemple de factori de natură a influența pozitiv/negativ conduita generală a persoanei evaluate ori a unor exemple de referate de evaluare considerate a fi *modele de practică* se dovedește a avea o serie de rezultate negative în practica evaluării. Consilierii de probațiune trebuie să fie sprijiniți în cadrul demersurilor lor analitice prin explicarea modului în care este realizată o analiză și nu prin furnizarea unor exemple de rezultate, pe care le pot prelua *ad litteram* în practică;
10. **Întărirea colaborării dintre mediul universitar și sistemul de probațiune din Republica Moldova, prin includerea în aria curriculară a facultăților a unor elemente de probațiune.** În aceste condiții, viitorii practicieni vor avea deja însușite o serie de elemente fundamentale în domeniul probațiunii;
11. **Referatele de evaluare ar trebui să fie solicitate numai de către procuror sau judecător.**

Anexa 1

	Acord total	Acord	Nici acord/ nici dezacord	Dezacord	Dezacord total	Nu știu/ nu răspund
În activitatea mea profesională colaborez frecvent cu serviciul de probațiune						
Referatele de evaluare întocmite de către serviciul de probațiune îmi sunt utile în procesul de individualizare a sancțiunilor						
Obişnuiesc să solicit referate de evaluare și atunci când nu există o obligație legală în acest sens (de exemplu, în cazul infractorilor majori).						
Referatele de evaluare îmi oferă informații relevante despre contextul social și familial al inculpatului.						
În cadrul referatului de evaluare consilierii de probațiune analizează factorii care stau la baza adoptării comportamentului infracțional al inculpatului						
Referatele de evaluare întocmite de către serviciul de probațiune sunt obiective						
Referatele de evaluare întocmite de către serviciul de probațiune sunt concise						
Referatele de evaluare întocmite de către serviciul de probațiune sunt clare						
Referatele de evaluare întocmite de către serviciul de probațiune sunt concrete						
Referatele de evaluare întocmite de către serviciul de probațiune sunt coerente						
Consider că pregătirea profesională a personalului serviciilor de probațiune este foarte bună						
Am participat la întâlniri de lucru cu reprezentanții serviciilor de probațiune						
În activitatea lor profesională consilierii de probațiune dau dovadă de imparțialitate						
Apreciez că serviciul de probațiune dispune de resursele materiale și umane necesare pentru buna desfășurare a activităților						
Consilierii de probațiune își desfășoară activitățile profesionale cu respectarea principiilor respectării legii, a drepturilor omului și nediscriminării						
Consider că, prin activitățile lor, consilierii de probațiune contribuie la reducerea riscului de recidivă al persoanelor aflate în supravegherea serviciilor de probațiune						
Sunt informat cu privire la programele de reabilitare pe care serviciul de						

probațiune le desfășoară cu persoanele aflate în supraveghere.						
Cadrul legislativ actual este suficient pentru buna desfășurare a activităților de probațiune						
Consider ca referatele de evaluare sunt întocmite la timp.						
Cred ca concluziile referatelor de evaluare reflecta corect situația în care se afla inculpatii.						
Cred ca ar fi util ca referatele de evaluare să conțină sugestii despre cea mai potrivită sancțiune aplicabilă.						

Pentru îmbunătățirea practicii de probațiune, as propune următoarele:

Vechimea în magistratură:

1. 0-5 ani
2. 5-10 ani
3. 10-15 ani
4. Peste 15 ani

Ați beneficiat cel puțin de un referat de evaluare în activitatea dvs. de judecător?

Da Nu